

Marta Michalska

Dzieje pielgrzymowania z Krakowa na Jasną Górę

History of pilgrimages from Kraków to Jasna Góra

Abstract: Descriptions of worshippers headed from Kraków to the Shrine of Jasna Góra in the city of Częstochowa have been discovered in archives dating back to the 14th century. The early beginnings of this traditions can be linked with religious and political considerations as well as the close proximity of Częstochowa to Kraków. The tradition of pilgrimages to Jasna Góra has been maintained over the centuries despite the loss of independence by Poland as a whole. The anti-Catholic work of Poland's post-1945 government also did not stem the flow of pilgrims from Kraków to Jasna Góra. The contemporary pilgrimage movement has its roots in the 1970s when a number of new pilgrim organizations came into existence. These included the Cistercian Foot Pilgrimage (1972), which became the 4th part of the Kraków Foot Pilgrimage in 1998. The latter had begun in 1981. Another pilgrimage is the Dominican Foot Pilgrimage, which became an independent pilgrimage in 1992 – separate from the Archdiocesan Pilgrimage. The smallest pilgrimage from Kraków is the Skalka Foot Pilgrimage, which has been active since 1976 and is led by the Pauline Fathers. The pastoral work and pilgrimage activity of John Paul II has also had a strong effect on each of the three pilgrimage movements from Kraków.

Keywords: pilgrimages, Kraków, Jasna Góra, John Paul II

1. Wprowadzenie

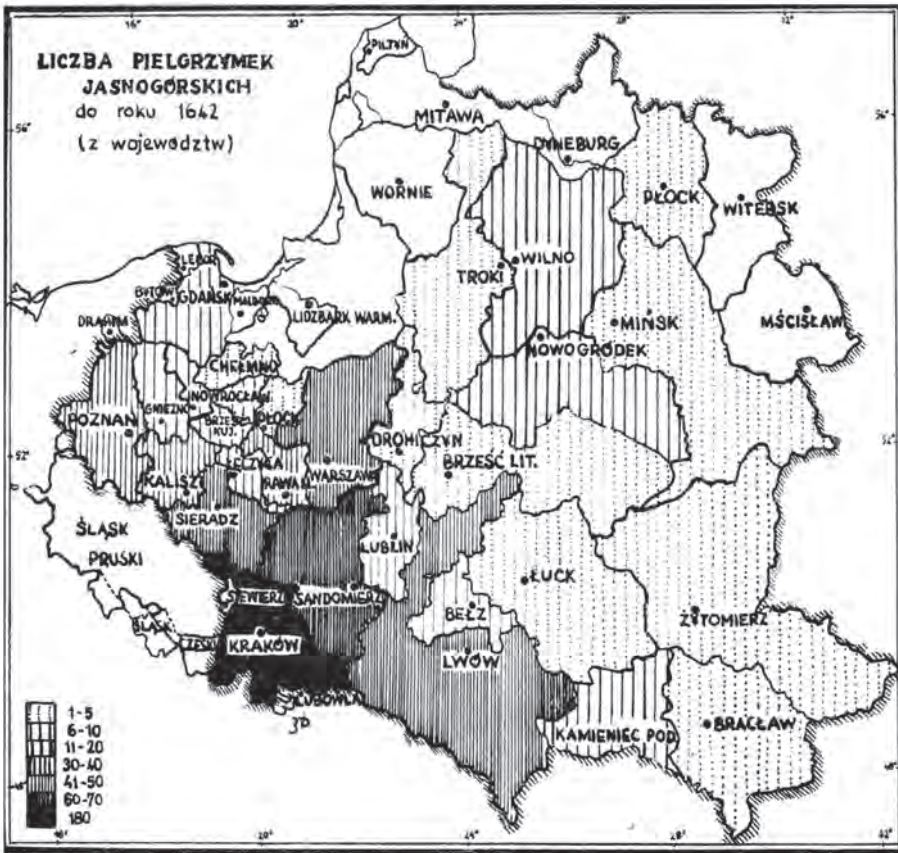
Ze względu na fakt, iż liczne relikwie świętych i błogosławionych przez stulecia lokowano w krakowskich kościołach, „pątnictwo religijne utrwalone zostało w kalendarzu dawnej stolicy Polski” (Ziejka 1994: 12)¹. Krakowianie, będący od

wieków świadkami i uczestnikami owego narodowo-religijnego ruchu pątniczego, jednocześnie uczynili Kraków miejscem, z którego po czasie współczesne rzesze pielgrzymów wyruszają ku wzgórz jasnogórskiemu.

W tradycję pielgrzymowania do łaskami słynącego wizerunku Jasnogórskiej Madonny, zapoczątkowaną we wczesnym okresie powstania sanktuarium jasnogórskiego, bardzo wyraźnie wpisali się mieszkańcy Krakowa i jego okolic. W zachowanych źródłach (*Libri miraculorum*) z lat 1396–1642 można odnaleźć informację o pątnikach krakowskich, doświadczających wielu łask i uzdrowień, których celem wędrówki była Jasna Góra (Witkowska 1984a: 166–167, 180–213). Aleksandra Witkowska podaje, że zajmują oni wręcz „(...) pierwsze miejsce wśród wszystkich pozostałych pątników przybywających na Jasną Górę z terenu całej Polski” (Witkowska 1984a: 214 – tab. 2, 220 – tab. 3; 1993: 99). Autorka ta wskazuje na wyraźną przewagę województwa krakowskiego w liczbie pielgrzymek odbywanych do klasztoru jasnogórskiego (Witkowska 1984a: 159–160), co zobrazowano na ryc. 1.

Różnej natury czynniki determinowały tworzenie się na przestrzeni wieków silnych więzi, łączących Kraków z częstochowskim ośrodkiem pielgrzymkowym. Uwarunkowania religijne, polityczne oraz geograficzne wpłynęły na rozwój ruchu pątniczego. Przywołując aspekt religijno-geograficzny, należy przypomnieć, że jasnogórski klasztor w Częstochowie przypisany był diecezji krakowskiej aż do 1800 r. (Kumor 1980: 164). Aleksandra Witkowska wskazuje na rolę krakowskiego konwentu paulińskiego i jego duszpasterskie oddziaływanie na mieszkańców Krakowa i okolic (Witkowska 1984a: 160), natomiast Antoni Jackowski zwraca uwagę na położenie geograficzne sanktuarium, usytuowanego w strefie progowej Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (Jackowski 2005: 95). Bez wątpienia stosunkowo bliskie położenie obu ośrodków oraz krajobraz, przyrodnicza i architektoniczna atrakcyjność Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, którą

¹ Warto nadmienić, że już w XIII w. pozycja Krakowa jako ośrodka pielgrzymkowego była bardzo wysoka. Pielgrzymowano do relikwii św. Stanisława na Skałce, do grobu św. Jacka w kościele oo. dominikanów, jak również grobu bł. Salomei w kościele oo. franciszkanów. Dwa wieki później (XV w.), znajdowało się tu aż 17 miejsc kultu, wówczas Kraków zwano „miastem świętych” lub „drugim Rzymem”. Współcześnie głównym celem pielgrzymów przybywających do Krakowa jest Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach, goszczące miliony pątników ze wszystkich kontynentów; por. Jackowski, Sołjan 2004: 249–250; Witkowska 1984b: 74–76; powyższą tematykę poruszono również w podrozdziale *Dziedzictwo religijne Krakowa* w publikacji Bilskiej-Wodeckiej, Sołjan 2007: 206–209.

Ryc. 1. Liczba pielgrzymek jasnogórskich odbywanych do roku 1642

Źródło: Witkowska 1984a: 160.

przemierzali łąki, sprzyjała również rozwojowi tradycji pieszego pielgrzymowania w omawianym obszarze.

2. Zarys historii pielgrzymowania do końca XIX wieku

Dla rozwoju klasztoru paulińskiego i ruchu łąki bardzo ważna była działalność Władysława Jagiełły i św. Jadwigi – królowej Polski, współfundatorki klasztoru jasnogórskiego (Borkowska 1983: 129–131; Wojciechowski 1991: 42–44 – tabele, 44–69; Wojtyła 1984: 34–36). Władysław Jagiełło, zwracając

się w 1429 r. do papieża Marcina V z prośbą o nadanie przywilejów odpustowych dla sanktuarium jasnogórskiego, pisał o niezwykłych łaskach przyciągających pielgrzymów z całej Polski przed obraz Matki Bożej Częstochowskiej (Zaleski 1982: 199). Jednocześnie we wspomnianym liście kierowanym do papieża Jagiełło „(...) wyznaje, że z miejscem tym wiązało go szczególne nabożeństwo od momentu chrztu i przyjęcia korony polskiej” (Borkowska 1983: 130). Zaangażowanie tego króla w sprawy religijne, jego hojność i aktywność pielgrzymia sprzyjały rozwojowi tradycji pątniczej. Według źródeł historycznych, w latach: 1396, 1404, 1406, 1422 oraz 1425, Jagiełło co najmniej pięciokrotnie pielgrzymował na Jasną Górę².

Niezwykle istotnym wydarzeniem utwierdzającym związek Krakowa z Jasną Górą było uroczyste odprowadzenie w 1434 r. cudownego obrazu na wzgórze jasnogórskie, w związku z zakończeniem kilkuletnich prac renowacyjnych świętej ikony, zniszczonej przez husytów w 1430 r. Straż królewska, rajcy krakowscy oraz towarzysząca im ludność, reprezentująca niemal wszystkie stany, w uroczystej procesji odprowadzili obraz Bogurodzicy na Jasną Górę. Wydarzenia te w istotny sposób wpłynęły na ożywienie ruchu pielgrzymkowego w ośrodku częstochowskim (Borkowska 1983: 130–131; Jabłoński 1993: 103; Ptaszycka-Jackowska, Jackowski, Gospodarek 1998: 111; Jackowski 2005: 125–126).

Choć nie można jednoznacznie określić częstotliwości, z jaką Kazimierz Jagiellończyk odwiedzał sanktuarium, wiadomo jednak, że kontynuował on tradycję pątniczą swych rodziców. Tym samym umacniał rolę klasztoru paulińskiego, do którego wielokrotnie pielgrzymował również Zygmunt I Stary wraz z królową Boną i córką Jadwigą (Jabłoński 1993: 103–104). Liczne wota złożone w sanktuarium Matki Bożej Jasnogórskiej potwierdzają hojność królów, świadczą również o kunszcie krakowskich artystów – malarzy z dworu królewskiego, odnawiających cudowny obraz Matki Bożej i rzemieślników – twórców wybranych darów (Borkowska 1983: 130–131). Także biskupi krakowscy przyczynili się do wzbogacenia klasztoru, stwarzając darczyńcom, zdobiącym kościół wotami oraz przekazującym jałmużnę, możliwość otrzymania łask odpustu (Borkowska 1983: 131)³. Jednocześnie, ustanawiając w święta maryjne, powiązane z kalendarzem świąt

² Wysoce prawdopodobne wydaje się, że Władysław Jagiełło znacznie częściej odwiedzał sanktuarium jasnogórskie ze względu na fakt, że znajdowało się ono na trasie jego corocznych podróży do Wielkopolski, por. Jabłoński 1993: 103; Borkowska 1983: 130–131, 138.

obchodzonych w kościele krakowskim dni odpustowe, zintegrowali oni w XV w. kościół krakowski z ośrodkiem częstochowskim (*Dyplom...* AJG D-68; Jabłoński 1993: 105).

Potwierdzeniem znaczenia kultu maryjnego w XV-wiecznym Krakowie są również wizerunki maryjne, umieszczone w wybranych kościołach miasta. Kopię obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej, pochodzącą z 1638 r., wierni mogą do dziś oglądać w kaplicy Kościoła Mariackiego (Jabłoński 1993: 104).

Jednak nie tylko królowie pragnęli wyrażać dziękczynienie, pokutować i prosić o łaski poprzez pielgrzymowanie, zdobiąc wotami – symbolami zawierzenia⁴ Maryi pauliński klasztor. W latach 1396–1642, zarejestrowano 43 pielgrzymki z Ziemi Krakowskiej. Pielgrzymi ci w porównaniu z przedstawicielami pozostałych miast stanowili największą grupę pątników. Mając na uwadze społeczne uwarunkowania rozwoju ruchu pątniczego warto dodać, że w latach tych blisko 45% pielgrzymów stanowili mieszczanie (Witkowska 1984a: 167, 214, 161–162). Jak podaje Bolesław Kumor, relacje z 1608 r. wskazują, że w wiekach XVI–XVII, z południowej Małopolski pielgrzymowano w zwartych grupach, którym często przewodniczył kapłan i kierownik szkoły (Kumor 1981: 77). Pielgrzymowanie do cudownych obrazów maryjnych było jedną z form pobożności, powszechnie praktykowaną po najeździe szwedzkim. Pątnicy wywodzili się ze wszystkich stanów (Górski 1962: 159; 1986: 217–219).

Wychowany i wykształcony w duchu religijnym w Kolegium Władysławowsko-Nowodworskim oraz w Akademii Krakowskiej Jan III Sobieski, król słynący z pobożności, kilkakrotnie pielgrzymował na Jasną Górę. Głęboko religijny charakter tych podróży umacniał więzi Krakowa z ośrodkiem częstochowskim, stwarzając warunki dla rozwoju ruchu pątniczego szlachcie, mieszczańom i chłopstwu (Związek 1983: 156–157). O. Pius Przeździecki, Generał Zakonu Paulinów, również silnie związany z Krakowem, w dokumencie z 1933 r. wspominał o pobycie „(...) króla Jana III w naszym Sanktuarium bezpośrednio

³ O decyzji biskupa Zbigniewa Oleśnickiego z 1430 r. wspomina Z.S. Jabłoński. Natomiast w kolejnych materiałach archiwalnych z 1466 r. odnajdujemy informację o bp Janie Lutku z Brzezia udzielającym odpustu wiernym, którzy nawiedzą kościół, kaplicę z obrazem Matki Bożej na Jasnej Górze oraz „(...) przyczynią się jałmużną do budowy lub uposażenia tego kościoła”, por. Jabłoński, 1993: 104; zob. *Dyplom...* AJG D-68.

⁴ „Zwyczaj przynoszenia i ofiarowania wotów (...) należy do najbardziej charakterystycznych praktyk religijnych w sanktuarium jasnogórskim”, zob. Jackowski, Pach, Rudziński, 2001: 146–177; por. Borkowska 1983: 129–131.

przed udaniem się z armiją swą pod Wiedeń” (*Pismo...* AJG 2220: 43–44)⁵. W 1683 r., w intencji dziękczynnej za zwycięstwo Jana III Sobieskiego odniesione pod Wiedniem, poprowadzono z katedry wawelskiej pierwszą doroczną Pieszą Pielgrzymkę Mieszczan. Tym samym krakowscy mieszczenie przez kolejne dziesięciolecia kontynuowali tradycje pielgrzymowania z Krakowa do Sanktuarium Narodu. Kilka kościołów krakowskich gościło tych pątników, przygotowując ich duchowo do pielgrzymowania. Jak głosi tradycja, przez pierwsze lata pielgrzymi ci wyruszali z Wawelu. Z niewiadomych powodów zwyczaj ten zmieniono, wyznaczając ostatecznie kościół ojców franciszkanów – reformatów jako miejsce wymarszu na pątniczy szlak, co kontynuowano do 1977 r. Na pamiątkę owych wydarzeń obrazy z wizerunkiem Matki Bożej umieszczono w Bramie Floriańskiej, w kolejnych zaś latach – w głównym ołtarzu wspomnianego kościoła ojców reformatów, a w 1937 r. – w kaplicy Zmartwychwstania Pańskiego na Cmentarzu Rakowickim. Liczba pielgrzymów w okresie międzywojennym sięgała 1000. Pielgrzymka w okresie międzywojennym wyruszała pod protektoratem ks. arcybiskupa Adama Stefana Sapięhy, udzielającego pielgrzymom błogosławieństwa. Miała ona charakter pokutny, a niektórzy pątnicy w ostatnim dniu wędrówki powstrzymywali się od spożywania posiłków, nie przyjmowali również napojów. Zachariasz S. Jabłoński w publikacji z 1993 r. wspomina, że również obecnie w Pieszej Pielgrzymce Skałecznej „(...) uczestniczy kilka osób z dawnej pielgrzymki mieszczan krakowskich” (Jabłoński 1993: 107; Pasiecznik 1980: 91, 162 przyp. 37; Szafraniec 1980: 81–82).

Zwyczaj odbywania corocznych pieszych „kompanii” krakowskich istniał już w początkach XVII w. W wydany w 1639 r. w Krakowie *Summariuszu historyi o obrazie Panny Mariey, który jest na Jasney Gorze Częstochowskiej, z różnych historyi starych polskich y łacińskich krociusieńsko zebrany*, paulin Andrzej Gołdonowski jako pierwszy opisał szlak z Krakowa na Jasną Górę (Witkowska 1993: 99). Zdaniem A. Witkowskiej, wspomniane źródło, współcześnie odnalezione w zbiorach starodruków Biblioteki Gdańskiej PAN, można uznać za jeden z najstarszych drukowanych przewodników pielgrzymich (Witkowska 1993: 99; 1987: 56, 50–59).

⁵ W kolejnym piśmie z 25 lipca 1933 r. (Do Wysokiego Inspektoratu Sił Zbrojnych w Warszawie) wspomina się o ścisłej łączności „(...) z Jasną Górą Jana III, który tu wraz ze swymi trzema synami przybył przed samą wyprawą wiedeńską, a po dokonanej wyprawie liczne pamiątki przysłał do Skarbcza Jasnogórskiego”, zob. *Pismo ...* AJG 2200: 49.

W XVIII stuleciu pielgrzymowanie było bardzo ważną i popularną formą pobożności. Szczególnie chętnie pielgrzymi z terenu południowej Małopolski wędrowali do klasztoru jasnogórskiego. Tradycję pielgrzymowania na Jasną Górę kontynuowano, mimo utraty niepodległości przez Rzeczpospolitą. Pragnienia nawiedzenia sanktuarium maryjnego nie zniwelowały wprowadzane zarządzenia ani represje zaborców austriackich, dążących do zerwania więzi łączących mieszkańców owych terenów z Kościołem polskim, w którym Jasna Góra pełniła szczególną rolę (Kumor 1980: 77–78; Brückner 1991: 43–45)⁶. Zapiski Kazimierza Gitera potwierdzają znaczenie ośrodka jasnogórskiego również w kolejnych dziesięcioleciach. W swych pamiętnikach z lat 1803–1857 Gitler twierdzi: „Nie ma w Krakowie człowieka, który by choć raz w życiu nie był w Częstochowie i Królowej Korony Polskiej czołem nie uderzył, który by parę razy nie pomodlił się (...)” (Gitler 1971: 312, za Jabłoński 1993: 107).

Po upadku powstania styczniowego w okresie od 1864 do 1914 r. zarejestrowano na Jasnej Górze 114 pielgrzymek z udziałem 9 033 pątników z Krakowa. Wówczas w sanktuarium jasnogórskim dwa razy w ciągu roku witano pielgrzymki z Krakowa. Pierwsza z nich przybywała 24 lipca – na święto bł. Kingi, natomiast druga – na święto Narodzenia NMP, przypadające 8 września (Jabłoński 1993: 107).

W 1891 r. bł. Sebastian J. Pelczar, ówczesny rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, założył bractwo Królowej Korony Polskiej. Działalność, jaką prowadził on przez 22 lata w Krakowie na przełomie XIX i XX w., również w ramach wyżej wspomnianego Bractwa, w istotny sposób wpłynęła na rozwój kultu maryjnego, wywierając największy wpływ na elity społeczne tego miasta. Tymczasem sam twórca bractwa mógł odbyć pielgrzymkę na Jasną Górę po kilkuletnich staraniach, dopiero w 1897 r., po uzyskaniu oficjalnej zgody władz cesarskich (Niezgoda 1983: 206–209; 1988: 293).

3. Rozwój pątnictwa w latach 1900–1970

Ograniczenia w ruchu pielgrzymkowym obowiązywały biskupów krakowskich przez blisko sto lat, dopiero w 1905 r. duchowni mogli w pełni jawnie pielgrzymować

⁶ Aleksander Brückner podaje, że szczególnie po koronacji obrazu w Częstochowie w 1717 r. „(...) lud pielgrzymował gorliwie (...)”.

do ośrodka jasnogórskiego⁷. Jednocześnie jednak dbałość o zachowanie tożsamości narodowej, zaznaczana była obecnością wybitnych przedstawicieli kultury na wzgórzu jasnogórskim. Z Krakowa do klasztoru paulińskiego przybywali m.in.: J. Matejko (1879 r.), H. Siemiradzki (1899 r.), W. Kossak (1909 r.) oraz W. Przerwa-Tetmajer (1910 r.). Również pielgrzymi innych grup społeczno-zawodowych na początku XX w. licznie zmierzali ku Częstochowie. W 1908 r. na Jasną Górę przybyła również 60-osobowa grupa nauczycieli z Krakowa, demonstrując przywiązanie do wartości katolickich oraz dążenie do obrony kultury i świadomości narodowej. Organizacji pielgrzymek podejmowała się wówczas Sodaliczka Mariańska (Jabłoński 1993: 219–222)⁸. W Krakowie sodalicję powołał Piotr Skarga już w 1584 r. (Kabat 1997: 33–34; Rymarówna 1984: 37; 1997: 45–46). Wybitnym sodalisem był m.in. Jan Paweł II, który (jak sam przyznał) swą maryjność zawdzięczał działalności sodalicy, organizacji w istotny sposób przez stulecia kształtującej religijność także mieszkańców Krakowa (Rymarówna 1984: 37–41; 1997: 13–14, 70).

Ograniczenia o charakterze politycznym w ruchu pielgrzymkowym znikły wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości. W okresie międzywojennym z Krakowa wyruszały różne grupy pielgrzymkowe: młodzieży ze szkół średnich, studentów, dzieci, pątników przynależących do różnych organizacji oraz osoby wędrujące we wspólnotach parafialnych (Jabłoński 1993: 108). Udział mieszkańców archidiecezji krakowskiej w ruchu pątniczym w latach 1918–1939 był duży, do klasztoru jasnogórskiego przybyło 318 207 osób w 1751 grupach. W okresie 1926–1939 zarejestrowano 273 548 osób pielgrzymujących w 1 486 grupach⁹. Jak podaje Z.S. Jabłoński, „statystycznie w każdym roku pielgrzymowało z Krakowa 37,5 grupy z udziałem 5 890,6 osób”¹⁰. Krakowianie oraz pozostali mieszkańcy archidiecezji brali również udział w ogólnopolskich pielgrzymkach

⁷ W związku z wydaniem w 1905 r. ukazu tolerancyjnego, przedstawiciele hierarchii kościelnej mogli uczestniczyć w ruchu pątniczym na Jasną Górę; Jabłoński 1984: 233–234.

⁸ Zachariasz S. Jabłoński w kolejnej publikacji wspomina o 170-osobowej grupie nauczycieli należących do Sodaliczki Mariańskiej, przybyłej (m.in. z Krakowa) 7.09.1919 r. na Jasną Górę, 200-osobowej grupie przebywającej w sanktuarium jasnogórskim 1 i 2.11.1919 r. oraz dwóch pielgrzymkach nauczycieli z Krakowa, nawiedzających Jasną Górę w 1920 r. w 50-osobowych grupach pątniczych; por. Jabłoński 1999: 139–141.

⁹ Powyższe liczby odnoszą się do obszaru archidiecezji krakowskiej, wyznaczonego zgodnie z nowym „(...) podziałem administracji kościelnej ustalonej przez Piusa XI na ziemiach II Rzeczypospolitej”; zob. Jabłoński 1996a: 163.

stanowo-zawodowych. Najczęściej wówczas obieranym środkiem transportu była kolej¹¹. Największe natężenie ruchu pątniczego, również w skali ogólnopolskiej, odnotowano w 1921 r.¹², w związku z obecnością 8 655 pątników przybyłych z Krakowa na Jasną Górę. W roku tym zorganizowano 30 różnych pielgrzymek, a najliczniejsze grupy wpisane pod datą 5 sierpnia liczyły 2 300 i 2 000 osób. Od 1912 r.¹³ krakowskich pątników wspomagało Towarzystwo Pielgrzymujących pod wezwaniem św. Archaniola Rafała. W kontekście wyżej opisywanych wydarzeń zrozumiałym, wręcz koniecznym, wydaje się przypomnienie o uroczystym akcie ofiarowania miasta Krakowa Maryi Królowej Polski, dokonany 8 grudnia 1920 r. przez bp Adama Sapiechę (Jabłoński 1999:147–148, 176–177). Ożywienie ruchu pielgrzymkowego w ówczesnym okresie należy również przypisać obchodzonemu w sanktuarium częstochowskim uroczystościom 550-lecia Jasnej Góry, zakończonym w 1933 r. Wydarzenie to było szczególnie ważne dla Krakowa i wielu jego mieszkańców, głęboko wierzących w świętość królowej Jadwigi. Wówczas bowiem rzesze Polaków złożyły podpisy pod petycją skierowaną do Stolicy Apostolskiej, wyrażającą potrzebę szybkiej beatyfikacji królowej (Jabłoński 1993: 108)¹⁴.

¹⁰ Jednak autor cytowanej publikacji wskazuje na pewne niejasności. Wysoki (najwyższy w stosunku do pozostałych dekanatów) odsetek pielgrzymów z dekanatu krakowskiego (obejmujący Kraków i przedmieścia) przewyższa liczbę osób wyznania rzymsko-katolickiego zamieszkujących badane tereny. W okresie 1926–1939 liczba pątników jasnogórskich z dekanatu krakowskiego wyniosła 30,1% (82 469 osób) pielgrzymów z terenu archidiecezji krakowskiej oraz 35,3% (525) ogółu grup pątnicznych pielgrzymujących z archidiecezji, zob. Jabłoński 1996a: 166–167.

¹¹ Pątnicy wykorzystujący ten środek transportu zwykle przybywali do sanktuarium jasnogórskiego na okres dwóch dni, por. Jabłoński 1996a: 166, 168, 169.

¹² Z.S. Jabłoński analizując natężenie ruchu pątniczego z terenu całej archidiecezji krakowskiej podaje, że w 1921 r. na Jasną Górę przybyło 1,59% katolików z badanego terenu (17 025 pątników w 65 grupach). Autor wskazuje, że ważnym motywem pątników tak licznie pielgrzymujących w ówczesnym okresie do Częstochowy było dziękczynienie za „(...) ocalenie odzyskanej niepodległości Rzeczypospolitej zagrożonej przez Rosję Sowiecką w 1920 roku”, zob. Jabłoński 1996a: 164.

¹³ Towarzystwo Pielgrzymujących rozwiązano w 1934 r. Prace nad organizacją pielgrzymek podejmowały również inne krakowskie stowarzyszenia kościelne: Bractwo Wniebowzięcia NMP i Bractwo Pana Jezusa Ukrzyżowanego działające przy Kościele Mariackim, por. Jabłoński 1996a: 166.

¹⁴ Archiwum klasztoru Ojców Paulinów na Jasnej Górze (AJG): *Uroczystości ku czci...* AJG 2711:109; *Uroczystości na Jasnej...* AJG 2711:110; *Odezwa...* AJG 2711:111; *Program...* AJG 2711: 121; *List...* AJG 2711: 129.

Znaczący wkład w organizację pielgrzymek na Jasną Górę miała wyżej wspomniana Sodaliczka Mariańska. 24 maja 1936 r. Krakowska oraz Warszawska Sodaliczka Akademicka zainicjowały powstanie pierwszej pielgrzymki młodzieży akademickiej (ze wszystkich środowisk), liczącej 20 000 osób (Rymarówna 1997: 65–66). W tym też roku zarejestrowano szczyt natężenia ruchu pątniczego z terenu archidiecezji krakowskiej. Stopniowo narastający wzrost liczby pątników, którego nie można tłumaczyć rozwojem demograficznym krakowskiej archidiecezji, swą kulminację osiągnął w 1936 r., gdy w 138 grupach łącznie do sanktuarium jasnogórskiego wędrowało 41 943 pątników (Jabłoński 1996b: 164). W latach 30. oraz po II wojnie światowej ważną postacią, sprzyjającą rozwojowi krakowskiego kolejowego ruchu pielgrzymkowego, był ks. Bonawentura Kadeja, pijar prowadzący grupy pielgrzymów liczące od 1 000 do 2 000 osób. Jego działalność potwierdza istniejącą tendencję, bowiem najczęściej właśnie zakonnicy przewodniczyli pielgrzymom (Jabłoński 1993: 108; 1996a: 168).

Działania podejmowane w latach 50. XX w. przez władze komunistyczne, mające na celu likwidację ruchu pątniczego, nie pozbawiły determinacji organizatorów pielgrzymek, głównie parafialnych, wyruszających z krakowskich kościołów. Ograniczyły jednak wielkość ruchu pielgrzymkowego do 60–100 osób, przekształcając go z grupowego na bardziej kameralny, indywidualny (Jabłoński 1993: 107–108).

Aktywność duszpasterska i pątnicza ks. Karola Wojtyły bez wątpienia przyczyniła się do utrzymania i wzmocnienia więzi z sanktuarium jasnogórskim i pogłębienia kultu Matki Boskiej Częstochowskiej. Wielokrotnie przemierzał on drogi pielgrzymie z młodzieżą na rowerach i pieszo, wygłaszał homilie i kazania do różnych grup stanowo-zawodowych – również jako biskup i kardynał (Wilk 1991: 22). W ramach peregrynacji obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w archidiecezji krakowskiej, kard. Karol Wojtyła w 1967 r., przewodniczył pielgrzymce duchowieństwa archidiecezji do sanktuarium kalwaryjskiego (Boniecki 2000: 245–247). Również studenci krakowskich uczelni, mimo grożących im represji ze strony władz komunistycznych, przybywali do klasztoru na comiesięczne nocne czuwania. Spotkania te realizowano w ramach Wielkiej Nowenny w latach 1957–1966 (Jabłoński 1993: 109). Jednocześnie z Krakowa corocznie – w lipcu – wyruszały wyżej wspomniane piesze pielgrzymki mieszczan: 20 lipca z kościoła ojców franciszkanów-reformatów, zaś 22 lipca z kościoła ojców karmelitów na Piasku (Pasicznik 1980: 91, 162 przyp. 37). Wieloletnia tradycja pielgrzymowania z kościoła ojców franciszkanów-reformatów ma swe korzenie w 1899 r., kiedy to w ołtarzu głównym kościoła, w otoczeniu rzeszy wiernych

umieszczono obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, będący darem Anieli Potockiej (Pasiecznik 1980: 52, 154 przyp. 61).

4. Okres po 1970 roku

W latach 70. zwyczaj pieszego pielgrzymowania z Ziemi Krakowskiej przejęły nowe wspólnoty pielgrzymkowe: cysterska, skałeczna, krakowska i dominikańska (Jabłoński 1996a: 170). W 1971 r. z bazyliki Podwyższenia Krzyża Świętego w Mogile (Nowa Huta) wyruszyła kilkuosobowa grupa pątników, złożona z osób bliskich cysterskiemu przewodnikowi o. Benignusowi Piotrowi Deptule. 16 lipca 1972 r. w większej, bo 60-osobowej grupie ponownie wyruszyli pielgrzymi do Częstochowy, niosąc na czele pielgrzymki drewniany krzyż z napisem „Pierwsza Piesza Pielgrzymka z Mogiły 1972 r.”¹⁵. Na Jasną Górę pątnicy ci dotarli 21 lipca w godzinach popołudniowych. Piesza Pielgrzymka Cysterska z każdym rokiem była coraz liczniejsza, mimo tego, że przez pierwsze lata nie miała oficjalnej zgody ze strony władz państwowych. Dopiero w 1981 r., po kilku latach starań, organizatorzy otrzymali zgodę na pielgrzymowanie do sanktuarium (www 8; Jabłoński 1996b: 44, 54 przyp. 12). W związku z tym do grupy cysterskiej w 1982 r. dołączyła wspólnota skałeczna, która takiego zezwolenia jeszcze nie miała. Jednak zdecydowaną większość trasy przez cztery lata pielgrzymi obu grup pokonywali oddzielnie¹⁶. Do 1986 r. z sanktuarium jasnogórskiego większość pątników powracała pieszo do bazyliki Podwyższenia Krzyża Świętego

¹⁵ Na internetowej stronie Opactwa Cystersów czytamy: „Krzyż ten wisiał przez wiele lat tuż obok obrazu jasnogórskiego, na lewej ścianie za metalową kratą kaplicy, a ciągle można go zobaczyć obok innych krzyży nad przejściem z kaplicy Matki Bożej Częstochowskiej do bazyliki”. Warto również przytoczyć historię powstania owego krzyża: „(...) Waldemar Cyganik wspomina: „Pamiętam, że jakiś czas przed pielgrzymką przyszedł do naszego domu o. Benignus (przewodnik Pielgrzymki) z prośbą, aby mój tato, Antoni, wykonał drewniany krzyż pielgrzymkowy. Miniaturowy wizerunek Pana Jezusa Mogińskiego był już wyrzeźbiony i także tabliczka z napisem była gotowa. Brakowało krzyża. Drewniany krzyż pierwszej pielgrzymki wykonali wspólnie stolarze: Antoni Cyganik oraz śp. Franciszek Jarzmik. I właśnie mnie wyznaczył o. Benignus do rozpoczęcia i zakończenia wędrówki na Jasną Górę z tym krzyżem w ręku. Dlatego też, ilekroć jestem na Jasnej Górze i widzę, że miniaturowy Mogiński Krzyż nadal tam wisi, czuję wielkie wzruszenie” (www 8), wywiad z o. Benignusem Deptułą Cist.

¹⁶ Wywiad z: J. Wiercioch, E. Szumską.

w Mogile¹⁷. W kolejnych latach pielgrzymi korzystali z transportu kolejowego lub autokarowego, podczas gdy obecnie uczestnicy członu nowohuckiego Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej wracają wspólnie autokarami lub indywidualnie (Jabłoński 1993: 110; Radoń 2007: 7). Przez wszystkie lata funkcjonowania tej pielgrzymki duchową opiekę nad pątnikami sprawowali ojcowie cystersi oraz kapłani parafii nowohuckich (Jabłoński 1993: 110).

Tradycję pieszego pielgrzymowania z Nowej Huty do Częstochowy kontynuowano, skupiając pątników wokół nowo powstałego *IV członu* Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej, której powstanie datuje się na rok 1981. *Człon IV*¹⁸ utworzono w 1998 r., decyzją ks. Biskupa Kazimierza Nycza. Pamiątkowy pielgrzymkowy *Krzyż Mogiński*, przekazany pątnikom, przypomina o wieloletniej tradycji pieszego pielgrzymowania z północno-wschodniej części Krakowa, w ramach Pieszej Pielgrzymki Cysterskiej. Przy parafii św. Brata Alberta na os. Dywizjonu 303 umiejscowiono bazę i sztab organizacyjny *członu IV* pielgrzymki. Przez pierwsze lata, aż do 2003 r.¹⁹ opiekę nad organizatorami tego członu – Duszpasterstwem Akademickim, sprawował ks. Roman Ciupaka, wieloletni przewodnik główny, założyciel *członu nowohuckiego*. Liczba pielgrzymów z 480 osób (1998 r.) w ciągu dwóch lat podwoiła się, w Roku Jubileuszowym (2000 r.) dochodząc do 957 osób. W ciągu lat pielgrzymka ta ulegała przekształceniom liczebnym i personalnym (zmiana przewodników). W 2000 r. utworzono 4 grupy z odrębnymi patronami i przewodnikami (Gubała, Krajewska, Bac 2002: 414; por. Radoń 2007: 7). Obecnie ku Jasnej Górze wędruje 6 grup *członu nowohuckiego*: *mistrzejowicka* (nr 24), *młodzieżowa* (nr 25), *mogińska* (nr 26), *pallotyńska* (nr

¹⁷ W 1972 r. pielgrzymi, wracając pieszo do Krakowa, nieśli kopie jasnogórskiego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, na niektórych odcinkach trasy obraz musiał być jednak zakrywany, www 8. Informację o pieszym pielgrzymowaniu w drodze z Częstochowy do Krakowa pozyskano z następujących źródeł: Jabłoński 1993:110; wywiad z o. Benignusem Deptułą Cist; wywiad z J. Wiercioch oraz z pracy A. Gadochy (przygotowanej pod kierunkiem prof. Antoniego Jackowskiego), według którego ok. 66% pielgrzymów powracało pieszo, a 33% osób w drodze powrotnej korzystało z różnych środków transportu, Gadocha 1993: 18.

¹⁸ *Człon IV* samodzielnie funkcjonuje dysponując oddzielnym zapleczem organizacyjnym od 1999 r., bowiem w pierwszym roku powołania grupy nowohuckiej przypisano ją do *członu I* Prądnickiego.

¹⁹ W latach 2004–2009 funkcję przewodnika głównego pełnił ks. Franciszek Gruszka, w kolejnych latach przewodnictwo przekazano ks. Krzysztofowi Polewce, por. Bac, Pierwoła, Krajewska 2010: 307.

27), *bieńczycka* (nr 28), oraz *św. brata Alberta* (nr 29) (Świąs, Kozicki: 2007: 6; Bac, Pierwoła, Krajewska 2010: 9, 47, 88, 122, 161, 204, 256, 304).

Również Pieszą Pielgrzymkę Skaleczną prowadzą zakonnicy – ojcowie paulini z kościoła św. Michała Archaniola w Krakowie (fot. 1). 27 czerwca 1976 r. o. Rufin Abramek po raz pierwszy wyprowadził na szlak pielgrzymi niewielką, ok. 55-osobową grupę pątników²⁰. Mimo, iż pielgrzymka przez lata ewoluowała, nie zmieniła swego kameralnego charakteru. W 1981 r. liczba pątników wzrosła do ok. 227²¹. Od 1993 r. corocznie w pielgrzymce bierze udział około 200–400

Fot. 1. Uczestnicy XXX Pieszego Pielgrzymstwa Skalecznego na Jasnej Górze (21.07.2006, fot. M. Michalska)

²⁰ Archiwum klasztoru Ojców Paulinów na Skalce (ASk) 699, k. 354. Zdaniem E. Szumskiej w pierwszej pielgrzymce (w której p. Szumska brała udział jako współorganizator) uczestniczyło 48 osób; wywiad z E. Szumską. Trudno jednoznacznie określić liczbę uczestników pielgrzymki, sam Jabłoński w swej publikacji z 1993 r. informuje: *nasza I Pieszego Pielgrzymka liczyła ok. 50 osób*, zob. Jabłoński 1993: 113. Tymczasem w artykule z 1996 r. wspomina o 40-osobowej grupie pątników; por. Jabłoński 1996b: 42.

²¹ Powyższą liczbę ustalono na podstawie analizy danych archiwalnych (ASk 140, k. 180–181) do których odnosi się w pracy M.J. Pacan (choć autor podaje liczbę 225 pątników), Pacan 1998: 60. Tymczasem Z.S. Jabłoński w swym artykule podaje, że pielgrzymka liczyła prawie 150 osób, Jabłoński 1996: 45; zdaniem E. Szumskiej w pielgrzymce wzięło udział ok. 200 osób; wywiad z E. Szumską.

osób²². W 2013 r. w pielgrzymce uczestniczyło 258 pątników²³. Przez lata ojcom paulinom oraz pielgrzymom skałecznym współtworzącym pielgrzymkę udało się przetrwać, zachowując swą indywidualność. Corocznie 16 lipca pielgrzymi opuszczają Skałkę, powracając tu 22 lipca – przed „Krzyż Spotkania”, by wspólną modlitwą i śpiewem zakończyć swoiste „rekolacje w drodze”.

Pielgrzymi skałeczni, dysponując wieloletnim doświadczeniem zdobytym w ramach przygotowań Pieszej Pielgrzymki Skałecznej, włączali się również w organizację Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej. Jednocześnie w 1987 r., jeden z pątników – Wojciech Wiercioch, jako uczestnik i współorganizator, wspomagał również węgierską pieszą pielgrzymkę, pokonując trasę z Budapesztu do Maria Nostra (Jabłoński 1993: 118).

Istnienie dwóch pieszych pielgrzymek prowadzonych przez przedstawicieli zgromadzeń zakonnych nie osłabiło dążeń do utworzenia kolejnej pielgrzymki, obejmującej swoim zasięgiem również sąsiadujące z Krakowem miejscowości. W 1981 r. zorganizowano spotkanie z myślą o konieczności utworzenia ogólnokrakowskiej pieszej pielgrzymki. Jego inicjatorem był ks. Józef Jachimczak CM, Dyrektor Wydziału Duszpasterstwa Krakowskiej Kurii Metropolitalnej. Ks. prałat Stanisław Małyśiak przewodniczył rozmowie, w której uczestniczyli przedstawiciele dwóch krakowskich pieszych pielgrzymek: paulin o. Zachariasz S. Jabłoński oraz o. Benignus Deptuła Cist wraz z ks. Janem Bielańskim, reprezentujący pielgrzymkę cysterską (Jabłoński 1993:109). Mimo zauroczenia przebiegiem trasy, jaką do Częstochowy zmierzali pielgrzymi ze Skałki, zdawano sobie sprawę, że nie sposób polnymi ścieżkami prowadzić wielotysięcznej grupy pielgrzymów²⁴.

²² Najwięcej pątników (wraz z osobami duchownymi) wzięło udział w pielgrzymce skałecznej w latach: 1997 (380 osób) oraz w 1998 (378 osób). Liczbę pątników ustalono na podstawie danych: ASk (dla 1976 r. – ASk 699, k. 354, 1978 r. – ASk 699, k. 351–353 oraz dla 1981 r. – ASk 140, k. 180–181); wywiadu z E. Szumską (dla 1977 r.); wywiadu z L. Gniewek (dla 1979 r.); danych pochodzących z niesygnowanych zeszytów pielgrzymkowych z listą uczestników PPS, znajdujących się w Archiwum klasztoru Ojców Paulinów na Skałce (dla lat: 1988–2004, 2006, 2009–2013); Biura Prasowego Jasnej Góry (dla lat: 2005, 2007, 2008), [www](#): 6: zakładka – *Archiwum*.

²³ Pielgrzymkę prowadził o. Grzegorz Prus, pielgrzymom towarzyszyło również pięć sióstr zakonnych ze zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo oraz trzech braci kleryków z WSD Zakonu Paulinów z klasztoru Ojców Paulinów na Skałce, zob. ASk, Zeszyt z listą pielgrzymów z 2013 roku, bez sygnatury.

²⁴ Wywiad z: E. Szumską, E. Gniewek, L. Gniewek.

Podzielając pogląd, że Kraków potrzebuje dużej pielgrzymki, jednocześnie w pełni doceniano zalety istnienia pielgrzymek mniej licznych. Zamierzano również pozostawić pielgrzymom możliwość wyboru terminu wędrówki, przypadającej na dwa wakacyjne miesiące: lipiec i sierpień (Jabłoński 1993:109).

Władze kościoła krakowskiego, odpowiadając na potrzeby wiernych, podjęły działania, w konsekwencji których 9 sierpnia 1981 r., na szlak pątniczy wyruszyło 1800 pątników²⁵ archidiecezji krakowskiej. Należy jednak nadmienić, że o utworzenie Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej zabiegali również studenci, zrzeszeni w duszpasterstwie akademickim DA XX. Misjonarzy „Na Miasteczku”, będący pod opieką ks. J. Jachimczaka. Członkowie tego duszpasterstwa wykorzystali wiedzę o organizacji pielgrzymki pieszej, którą zdobyli uczestnicząc w 1980 r. w Pieszej Pielgrzymce Warszawskiej, „(...) w akademickiej 17-ce „Białej” (...)”²⁶. Inicjatywa 300-osobowej grupy młodych ludzi biorących regularnie udział w spotkaniach popielgrzymkowych, uzyskała akceptację i wsparcie pracowników kurii krakowskiej (Balon, Samsonowska 1996: 59–60). Prace organizacyjne nad utworzeniem krakowskiej pielgrzymki pieszej prowadzono w szczególnym okresie, przełomowym dla Kościoła, Polski (narodziny „Solidarności”) i Polaków. Wierni modlili się bowiem za kardynała Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski, borykającego się z szybko postępującą chorobą nowotworową, jak również o powrót do zdrowia Jana Pawła II, postrzelonego 13 maja 1981 r. na Placu św. Piotra. Odpowiedzią na owe wydarzenia był zorganizowany 17 maja przez studentów „Biały Marsz”, który przeszedł z Błonia Aleją 3 Maja, Aleją Mickiewicza, ulicą Karmelicką i Szewską

²⁵ Od kilkunastu lat w pielgrzymce uczestniczy średnio około 8 000–9 000 pątników, Bac, Pierwoła, Krajewska 2010: 14–304; wywiad z A. Bacem (wywiad nr 2); na podstawie danych zamieszczonych na stronach internetowych Biura Prasowego Jasnej Góry, m.in.: [www 2](http://www.2).

Powołując się na dane z publikacji z 2002 r. największą liczbę osób (20000 pątników) dołączyło do Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej w 1991 r. w związku z organizacją VI Światowych Dni Młodzieży odbywających się w sierpniu na Jasnej Górze. Do pielgrzymki dołączyło wówczas wielu pątników z zagranicy, szczególnie z Europy Wschodniej, co zapewne uwzględniono w obliczeniach populacji pątniczej, Gubała, Krajewska, Bac 2002: 235. Tymczasem zdaniem autorów kolejnej publikacji liczba ta wyniosła 10 000 osób, Z. Balon, K. Samsonowska 1996: 63.

²⁶ Właśnie wówczas, wśród 300-osobowej grupy krakowskich pątników, którzy dołączyli do pielgrzymki warszawskiej, narodził się pomysł, by zorganizować „własną” pieszą pielgrzymkę, skupiającą mieszkańców Krakowa i okolic. W ciągu roku akademickiego, przy wsparciu krakowskiej kurii, przystąpiono do prac organizacyjnych, por. J. Gubała, Bac, Pierwoła, Krajewska 2010: 14, por. również: wywiad z A. Bacem (wywiad nr 1).

na krakowski Rynek Główny²⁷. Wiele osób wówczas podjęło decyzję o przyłączeniu się do nowo powstającej pielgrzymki, przemierzającej Kraków z Wawelu przez Trakt Królewski w kierunku wzgórza jasnogórskiego (Gubała, Krajewska, Bac 2002: 29) (fot. 2).

Sytuacja społeczno-polityczna, w jakiej kształtowała się ta pielgrzymka, bez wątplenia zdeterminowała jej charakter. W kilka lat liczba jej uczestników znacznie wzrosła, z pięciu grup skupiających niecałe 2 tys. pielgrzymów do wielotysięcznej i wielonarodowościowej pielgrzymki, złożonej z ośmiu wspólnot. W 2012 r. liczba

Fot. 2. Uczestnicy XXVIII Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej zgromadzeni na Wawelu na mszy świętej inaugurującej pielgrzymowanie (06.08.2008, fot. M. Michalska)

²⁷ W Rezolucji Białego Marszu z 15 maja 1981 r., przygotowanej przez krakowskich studentów, czytamy: „Pójdziemy ulicami miasta, którymi kroczył Jan Paweł II, pójdziemy protestując przeciwko bólowi i przemocy (...) Zjednoczymy się na Rynku krakowskim z całym społeczeństwem pragnącym zwycięstwa cywilizacji, miłości, pokoju i dobra”. Mszę świętą wieńczącą marsz na krakowskim rynku celebrował ks. kard. Franciszek Macharski, zob. Kosowski, Bac 2001: 27, 28, 33; por. również: Gubała, Krajewska, Bac 2002: 6; wywiad z A. Bacem (wywiad nr 1).

pielgrzymów wyniosła blisko 9 tys. osób (www 2)²⁸, w 2013 r. – 8,5 tys. osób (wraz z pielgrzymami wędrowało: 116 kapłanów, 26 kleryków i 56 sióstr zakonnych – www 3). Termin jej realizacji przypada na 6–11 sierpnia²⁹. Zapewne znaczącym czynnikiem wpływającym na wybór pielgrzymki archidiecezjalnej przez zagranicznych pątników był związek charyzmatycznego Jana Pawła II (będącego autorytetem dla wielu młodych ludzi) z Krakowem³⁰ oraz fakt, iż jej trasa jest krótsza o prawie 100 kilometrów od trasy Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej (Jabłoński 1993:110).

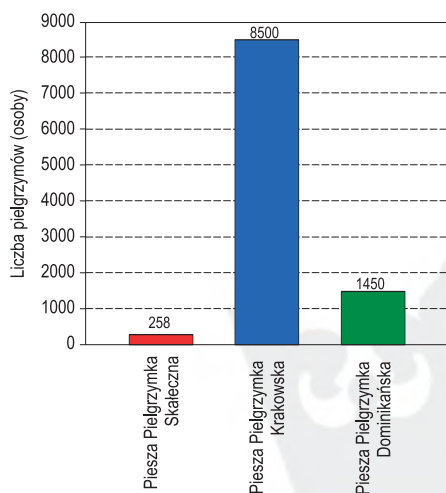
Choć Piesza Pielgrzymka Krakowska wzbogaciła się w 1998 r. o nową grupę pielgrzymów, tworzącą *człon IV*, nie można pominąć faktu, że w 1992 r.³¹

²⁸ Zbliżone wartości (8 779 osób) z wyszczególnieniem na pielgrzymów (8 413 osób), osoby duchowne (księża: 113, siostry zakonne: 57, diakoni i klerycy: 69) oraz pomoc medyczną (127 osób) zawarto na oficjalnej stronie pielgrzymki, www 10.

²⁹ Należy jednak zaznaczyć, że część pątników (2013 r.) pielgrzymkę rozpoczyna już 3 sierpnia (Wspólnota VIII, Dekanat Sucha Beskidzka), dzień później 4 sierpnia na szlak wyrusza grupa 3. Wspólnoty I z Bochni oraz członkowie Wspólnoty V (Mszana Dolna, Myślenice, Gdów, Niepołomice).

³⁰ Powyższą tezę potwierdza również wieloletni pielgrzym i współorganizator, koordynator Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej – Andrzej Bac; wywiad z A. Bacem (wywiad nr 1).

³¹ Rok wyodrębnienia się wspólnoty dominikańskiej z Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej wyznaczono na podstawie dwóch źródeł: publikacji książkowej z 2002 r. oraz wywiadów. Według autorów niżej wymienionej publikacji do 1991 r. wspólnota dominikańska (*grupa 9.*) była częścią pielgrzymki krakowskiej, w 1992 r. wspomniana grupa nie widnieje w spisie grup wchodzących w skład pielgrzymki archidiecezjalnej. Fakt, że w 1992 r. po raz pierwszy samodzielnie wyruszyła pielgrzymka dominikańska potwierdził, o. Paweł Kozacki OP, były dyrektor pielgrzymki. Tymczasem na stronie internetowej Biura Prasowego Jasnej Góry o. Jakub Kruczek, przewodnik XII PPD, wspomina: „wszystko zaczęło się od Światowego Dnia Młodzieży, który miał miejsce na Jasnej Górze w 1991 r. – opowiada o. Kruczek – Zgłosiło się tak wielu studentów, że „rozsadziliby” diecezjalną pielgrzymkę krakowską. Dlatego poszliśmy swoją własną grupą pielgrzymkową”, por. Gubała, Krajewska, Bac: 235, 252; wywiad z O. Dubiel (wywiad nr 1, 3), zob. www 4. Należy jednak nadmienić, że istnieją również dodatkowe źródła, których autorzy wskazują na 1991 r. oraz 1993 r. jako moment oddzielenia się grupy dominikańskiej od PPK. Zdaniem ks. Z. Balona i K. Samsonowskiej „(...) dawne 9-ki dominikańskie, (...) od 1991 roku chodzą własnymi trasami niezależnie od PPK (...)”, zob. Balon, Samsonowska 1996: 65. Tymczasem w notatce z 2011 r. (zamieszczonej na stronie internetowej *liturgia.pl*) dotyczącej PPD czytamy: „Dwudziestoletnia tradycja dominikańskiego pielgrzymowania sięga 1991 r., kiedy to słynna grupa 9., organizowana przez duszpasterstwo akademickie „Beczka”, była częścią Pielgrzymki Krakowskiej”. „Dziewiątka” przyciągała tak wielką liczbę pielgrzymów z całej Polski, że konieczne stało się utworzenie osobnej pielgrzymki, dlatego od 1993 r. biała-czarna pielgrzymka zmierza na Jasną Górę samodzielnie, w nieco innym terminie”, www 7).

Ryc. 2. Liczba uczestników pieszych pielgrzymek z Krakowa na Jasną Górę (2013 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: PPS – Zeszyt z listą pielgrzymów z 2013 r., ASk, bez sygnatury; PPK – www 3 ; PPD – www 5.

W 2013 r. w pielgrzymce wzięło udział 1450 pątników³³, tym samym w zestawieniu z pozostałymi pielgrzymkami pod względem liczby pielgrzymów zajmuje ona stabilną środkową

z pielgrzymki archidiecezjalnej wyodrębniła się inna krakowska społeczność pieszych pielgrzymów³². Ponieważ wspólnota dominikańska, jako grupa „Dziewiąta” będąca częścią Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej, cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem pątników z całej Polski, zdecydowano o utworzeniu oddzielnej pielgrzymki (www 4). Na Jasną Górę Piesza Pielgrzymka Dominikańska wędruje w dniach 3–9 sierpnia. Krakowska „Dziewiątka” organizowana przez Dominikańskie Duszpasterstwo Akademickie „Beczka” powstałe w 1964 r., swą działalność nieustannie rozwija przy bazylice Świętej Trójcy połączonej z konwentem dominikanów. W ciągu 21 lat istnienia tej pielgrzymki liczba przynależnych jej grup oraz pątników zmieniała się. W 2013 r. w pielgrzymce wzięło udział 1450 pątników³³, tym samym w zestawieniu z pozostałymi

³² Od Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej odłączyła się i utworzyła własną pieszą pielgrzymkę nie tylko wspólnota dominikańska lecz również grupa tarnowska (Piesza Pielgrzymka Tarnowska). Z grupy tarnowskiej, która w 2012 r. wyruszyła na jubileuszową XXX Pieszą Pielgrzymkę Tarnowską (w 1983 r. otrzymała ona status pielgrzymki diecezjalnej), jedynie grupa z Bochni funkcjonująca w obrębie *wspólnoty I.*, na stałe wpisała się w strukturę Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej; wywiad z A. Bacem (wywiad nr 1).

³³ Dane na temat liczby pielgrzymów nie były systematycznie zbierane, dlatego też trudno ustalić dokładną liczbę uczestników kolejnych pielgrzymek od początków jej funkcjonowania, wywiad z: B. Łysek, O. Dubiel (wywiad nr 1). Przyjmuje się, że średnio w pielgrzymce uczestniczy każdego roku 1000–1500 pątników, wywiad z O. Dubiel (wywiad nr 3). Dane z ostatnich lat można odnaleźć na stronach internetowych Biura Prasowego Jasnej Góry, udostępniającego informację m.in. o liczbie uczestników 21 Pieszej Pielgrzymki Dominikańskiej (2012 r.), w której wzięło udział 1350 pielgrzymów; www 1. W 2013 r. 1450 pielgrzymom towarzyszyło 25 księży oraz 15 kleryków; www 5.

pozycję (ryc. 2). W 2011 r. powołano do życia grupę *Rodzinną*, dla osób, które pragną przemierzać trasę całymi rodzinami z dorosłymi lub małymi dziećmi. W 2012 r. pielgrzymkę tworzyły następujące grupy: *Dziewiętnastka*, grupy duszpasterstwa akademickiego: *B1*, *B2*, cieszące się dużą popularnością: *Cisza 1* i *Cisza 2*, wspomniana grupa *Rodzinną* oraz nowopowstałe grupy *Żaki* (jako kontynuacja grupy *Międzymiastowej GPS*) i grupa *Pokutna* (www 1; www 9; por. www 7) (fot. 3). Ostatnią zmianą wprowadzoną w 2013 r. jest zgromadzenie członków dominikańskich duszpasterstw akademickich, pochodzących z kilku miast Polski w grupie *B3*, która istniała jeszcze w 2011 r. Trzecia grupa „Beczki” zajęła miejsce wspomnianej wspólnoty – *Żaki*³⁴.

Fot. 3. Uczestnicy XXII Pieszej Pielgrzymki Dominikańskiej z grupy *Pokuta* pielgrzymujący na Jasną Górę Aleją NMP w Częstochowie (09.08.2013, fot. M. Michalska)

³⁴ W 2012 r. do grupy *Żaki* dołączyli pielgrzymi ze szkół średnich oraz studenci związani z duszpasterstwami z Łodzi, Wrocławia, Jarosławia, Tarnobrzega i Lwowa. Jednak dołączyć do grupy mogły również osoby z innych regionów Polski jak i z zagranicy; wywiad z O. Dubiel (wywiad nr 3, 4, 5), www 9.

5. Uwagi końcowe

Podsumowując, nie można nie wspomnieć o roli św. Jana Pawła II w procesie kształtowanie współczesnego charakteru krakowskiego ruchu pątniczego. Postać Jana Pawła II, tak bardzo silnie związanego z Krakowem, wpłynęła na twórców i uczestników każdej z omawianych pielgrzymek powstałych po 1970 r., co potwierdziły przeprowadzone wywiady, wyniki własnych badań ankietowych³⁵ oraz świadectwa pątników i organizatorów pielgrzymek. Zdaniem Z.S. Jabłońskiego, osobowość Papieża–Polaka przyczyniła się również do wzrostu liczby pielgrzymów zagranicznych, uczestniczących szczególnie licznie w pielgrzymce krakowskiej (Jabłoński 1993: 110)³⁶.

Zachowanie do dnia dzisiejszego tradycji pielgrzymowania w lipcu ze Skałki na Jasną Górę w kilkusetosobowej grupie wskazuje na trafność podjętych decyzji, zainicjowanych w 1981 r. Każdego roku pielgrzymi, uczestnicząc w jednej z trzech aktualnie funkcjonujących w Krakowie pieszych pielgrzymek wędrujących ku Jasnej Górze, potwierdzają konieczność ich istnienia i potrzebę kontynuowania wielowiekowej krakowskiej tradycji pątniczej. Pątnicy wybierają zarówno mniej liczną, kameralną wspólnotę skałeczną, zróżnicowaną w swym charakterze dominikańskie grupy pielgrzymkowe, jak również chętnie wstępują w szeregi wielotysięcznej, międzynarodowej pielgrzymki archidiecezjalnej.

Składam serdeczne podziękowania organizatorom i pielgrzymom krakowskich pielgrzymek pieszych za wszelkie informacje udzielone w ramach prowadzonych wywiadów; dziękuję: o. Benignusowi Deptule Cist [Piesza Pielgrzymka Cysterska (PPC)], Elżbiecie Szumskiej, Janinie Wiercioch, Elżbiecie Gniewek, Leszkowi Gniewkowi [Piesza Pielgrzymka Skałeczna (PPS)], Andrzejowi Bacowi [Piesza Pielgrzymka Krakowska (PPK)] oraz Oldze Dubiel i Bożenie Łysek [Piesza Pielgrzymka Dominikańska (PPD)]. Dziękuję również o. Melchiorowi Królikowi i o. Grzegorzowi Prusowi za przychylność i udostępnienie cennych materiałów archiwalnych (Archiwum klasztoru Ojców Paulinów na Jasnej Górze, Archiwum klasztoru Ojców Paulinów na Skałce) wykorzystanych w prezentowanej pracy.

³⁵ Autorka w latach 2006–2008, 2010 przeprowadziła czterokrotnie badania ankietowe wśród uczestników wyżej opisywanej Pieszej Pielgrzymki Skałecznej. Uzyskane wyniki wskazują, że dla około 40% pątników (43,0% w 2006 r., 30,2% w 2007 r., 37,2% w 2008 r., 40,0% w 2010 r.), doświadczenie życia i śmierci papieża Jana Pawła II miało decydujący bądź znaczący wpływ na decyzję o wzięciu udziału w pielgrzymce. W badaniu uczestniczyło w sumie 769 respondentów.

³⁶ Powyższą opinię potwierdza A. Bac, koordynator pielgrzymki; wywiad z A. Bacem (wywiad nr 1).

Literatura

Materiały archiwalne

Archiwum klasztoru Ojców Paulinów na Jasnej Górze (AJG):

Dyplom pergaminowy przywileju Jana Lutka z Brzezia wydany w Piotrkowie 27 marca 1466 r., AJG D-68.

List (z 24 października 1933 r.) o. Piusa Przeździeckiego w sprawie rozpowszechnienia petycji do Ojca Świętego o beatyfikację królowej Jadwigi, AJG 2711.

Odezwa Jasnej Góry do Duchowieństwa Polskiego oraz organizacji Religijnych i Narodowych, AJG 2711.

Pismo o. P. Przeździeckiego Generała Zakonu Paulinów, 31 maja 1933 r., AJG 2220.

Pismo o. P. Przeździeckiego do Wysokiego Inspektoratu Sił Zbrojnych w Warszawie, 25 lipca 1933 r., AJG 2200.

Program Uroczystości na Jasnej Górze ku czci Królowej Jadwigi w dniach 23 i 24 września 1933 roku, AJG 2711.

Uroczystości ku czci królowej Jadwigi na Jasnej Górze, AJG 2711.

Uroczystości na Jasnej Górze ku czci Jana Sobieskiego i królowej Jadwigi, AJG 2711.

Archiwum klasztoru Ojców Paulinów na Skałce w Krakowie (ASk)

Pielgrzymka na Jasną Górę – lista uczestników, 1981 r., ASk 140.

Lista uczestników pielgrzymki, 1976 r., ASk 699.

Lista uczestników pielgrzymki, 1978 r., ASk 699.

fragment (Zeszyty z listą pielgrzymów z lat: 1988–2004, 2006, 2009–2013), ASk, bez sygnatury.

Publikacje

Bac A., Pierwoła J., Krajewska A., 2010, *Piesza Pielgrzymka Krakowska na Jasną Górę 2002–2009*, Kraków.

Balon Z., Samsonowska K., 1996, *Piesza Pielgrzymka Krakowska na Jasną Górę*, „Peregrinus Cracoviensis”, z. 4.

Bilska-Wodecka E., Sołjan I., 2007, *Dziedzictwo religijne jako czynnik rozwoju turystyki na przykładzie województwa małopolskiego*, „Prace Geograficzne”, z. 117.

Boniecki A., 2000, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków.

Borkowska U., 1983, *Jasna Góra w pobożności królów polskich*, „Studia Claromontana”, t. 4.

- Brückner A., 1991, *Dzieje kultury polskiej*, t. 3, Warszawa.
- Gadocha A., 1993, *Piesza Pielgrzymka z Krakowa–Mogiły na Jasną Górę*, (praca magisterska), Kraków.
- Gitler K., 1971, *Opowiadania. Pamiętnik z lat 1803–1857*, t. 1, Kraków.
- Górski K., 1962, *Od religijności do mistyki. Zarys dziejów życia wewnętrznego w Polsce*, cz. 1, Lublin.
- Górski K., 1986, *Zarys dziejów duchowości w Polsce*, Kraków.
- Gubała J., Krajewska A., Bac A., 2002, *Piesza Pielgrzymka Krakowska na Jasną Górę 1981–2001*, Kraków.
- Jabłoński Z.S., 1984, *Jasna Góra, ośrodek kultu maryjnego*, (1864–1914), Lublin.
- Jabłoński Z.S., 1993, *Pątnicze więzi Krakowa z Jasną Górą*, [w:] Z.S. Jabłoński (red.), *Pątniczym szlakiem Orlich Gniazd, Jasna Góra–Częstochowa*.
- Jabłoński Z.S., 1996a, *Dynamika ruchu pielgrzymkowego na Jasną Górę w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] A. Jackowski, A. Witkowska, Z.S. Jabłoński, I. Sołjan, E. Bilska (red.), *Przestrzeń i Sacrum. Geografia kultury religijnej w Polsce i jej przemiany w okresie od XVII do XX w. na przykładzie ośrodków kultu i migracji pielgrzymkowych*, Kraków.
- Jabłoński Z.S., 1996b, *Piesza pielgrzymka ze Skatki w Krakowie na Jasną Górę*, „Peregrinus Cracoviensis”, z. 4.
- Jabłoński Z.S., 1999, *Jasna Góra w początkach II Rzeczypospolitej*, Częstochowa.
- Jackowski A., 2005, *Jasnogórskie pielgrzymowanie bez granic*, Częstochowa.
- Jackowski A., Pach J., Rudziński J.S., 2001, *Jasna Góra*, Wrocław.
- Jackowski, A. Sołjan I., 2004, *Pielgrzymowanie w archidiecezji krakowskiej*, [w:] S. Koperek, S. Szczur, M. Leśniak, B. Mielec (red.), *Archidiecezja krakowska na przełomie tysiącleci*, Kraków.
- Kabat E., 1997, *Sodalicje Mariąskie w diecezji tarnowskiej 1893–1939*, Praga.
- Kosowski Z., Bac A., 2001, *Białe Marsze 17 maja 1981*, Kraków.
- Kumor B., 1980, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*, Kraków.
- Kumor B., 1981, *Austriackie władze zaborcze wobec kultu Królowej Polski i pielgrzymek na Jasną Górę (1772–1809)*, „Studia Claromontana”, t. 1.
- Niezgoda C., 1983, *Kult Maryi Królowej Polski w życiu i działalności biskupa Józefa Sebastiana Pelczara*, „Studia Claromontana”, t. 4.
- Niezgoda C., 1988, *Wierny ideałom, życie, działalność i duchowość Józefa Sebastiana Pelczara (1842–1924)*, Kraków.

- Pacan M.J., 1998, *Piesza Pielgrzymka ze Skalki w Krakowie na Jasną Górę (1976–1996). Studium pastoralno-historyczne*, (praca magisterska ASK), Kraków.
- Pasiecznik J., 1980, *Działalność klasztoru franciszkanów-reformatorów w Krakowie 1625–1978*, Kraków.
- Ptaszycka-Jackowska D., Jackowski A., Gospodarek U., 1998, *Piesze pielgrzymowanie na Jasną Górę*, „Peregrinus Cracoviensis”, z. 6.
- Radoń A., 2007, *Człon IV Nowohucki jest jednym z najmłodszych członów Pieszej Pielgrzymki Krakowskiej na Jasną Górę*, „Ślad, Miesięcznik Parafii św. Maksymiliana Marii Kolbego w Mistrzejowicach”, nr 8 (95).
- Rymarówna Z., 1997, *Przewodnik Sodalicji Mariańskich w Polsce*, Kraków.
- Rymarówna Z., 1984, *Sodalicje Mariańskie w Polsce (1574–1946)*, „Jasna Góra”, r. 2, nr 7.
- Szafranec K., 1980, *Z dziejów Jasnej Góry. Próba wyjaśnienia genezy klasztoru i sanktuarium w świetle analizy źródeł historycznych*, Warszawa.
- Święs M., Kozicki K., 2007, *Rozmowy Niekontrolowane, wywiad z Księdzem Franciszkiem Gruszką*, „Ślad, Miesięcznik Parafii św. Maksymiliana Marii Kolbego w Mistrzejowicach”, nr 8 (95).
- Wilk E., 1991, *„Totus Tuus” jasnogórskimi pielgrzymkami pisane*, „Jasna Góra”, r. 9, nr 9.
- Witkowska A., 1984a, *Kult jasnogórski w formach pątnicznych do połowy XVII wieku*, „Studia Claromontana”, t. 5.
- Witkowska A., 1984b, *Kulty pątniczne piętnastowiecznego Krakowa. Z badań nad miejską kulturą religijną*, Lublin.
- Witkowska A., 1987, *Książka dewocyjna w duszpasterskiej postudze jasnogórskiego sanktuarium w XVII–XVIII wieku*, „Studia Claromontana”, t. 7.
- Witkowska A., 1993, *Z Krakowa na Jasną Górę*, [w:] Z.S. Jabłoński (red.), *Pątniczym szlakiem Orlich Gniazd*, Jasna Góra–Częstochowa.
- Wojciechowski L., 1991, *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja – uposażenie – rozwój do około 1430 roku*, „Studia Claromontana”, t. 11.
- Wojtyła K., 1984, *Dlaczego błogosławiona Jadwiga jest nam tak bardzo droga?*, „Jasna Góra”, r. 2, nr 7.
- Zaleski W., 1982, *Jasna Góra 1382–1982*, Łódź.
- Ziejka F., 1994, *Krakowscy pątnicy*, [w:] R. Godula (red.), *Klejnoty i sekrety Krakowa: teksty z antropologii miasta*, Kraków.
- Związek J., 1983, *Pielgrzymki Jana III Sobieskiego na Jasną Górę*, „Studia Claromontana”, t. 4.

Wykaz wywiadów (archiwum prywatne):

Wywiad z Bacem A.: nr 1 (27.02.2012), nr 2 (02.04.2012).

Wywiad z o. Benignusem Deptułą Cist (2006).

Wywiad z Dubiel O.: nr 1 (22.02.2012), nr 3 (28.03.2012), nr 4 (06.04.2013), nr 5 (12.07.2013).

Wywiad z Gniewek E. (17.08.2012).

Wywiad z Gniewek L. (17.08.2012).

Wywiad z Łysek B. (03.07.2008).

Wywiad z Szumską E. (04.05.2012).

Wywiad z Wiercioch J. (04.05.2012).

strony internetowe

www 1: <http://www.jasnagora.com/wydarzenieDuze.php?ID=7436> (26.03.2013).

www 2: <http://www.jasnagora.com/wydarzenieDuze.php?ID=7443> (23.03.2013).

www 3: <http://www.jasnagora.com/wydarzenieDuze.php?ID=8109> (22.12.2013).

www 4: <http://www.jasnagora.com/wydarzenie.php?ID=1016> (18.04.2012).

www 5: <http://www.jasnagora.com/wydarzenie.php?ID=8105> (22.12.2013).

www 6: <http://www.jasnagora.com/wydarzenie-906> (11.04.2013).

www 7: <http://www.liturgia.pl/artykuly/Krakow-Ruszyla-XX-pielgrzymka-dominikanska-na-Jasna-Gore.html> (18.04.2012).

www 8: http://www.mogila.cystersi.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=276:pierwsza-piesza-pielgrzymka&catid=85:piesza-pielgrzymka-na-jasn-gor&Itemid=165 (21.12.2013).

www 9: <http://www.pielgrzymka.dominikanie.pl/zaki.php> (11.04.2013).

www 10: http://www.pielgrzymkakrakowska.diecezja.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=665 (11.04.2013).

Marta Michalska, dr

Institut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

Uniwersytet Jagielloński

Kraków

e-mail: marta.michalska@tlen.pl